

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СВІТ-СИСТЕМИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО ГЛОБАЛІЗМУ¹

Глобалізаційні виклики XX століття і їхні наслідки – мультиполяризація світоустрою, "демократизація" світового політичного простору, транснаціональні загрози (міжнародний тероризм, техногенні, міграційні проблеми), вразливість фінансово-економічних систем (як глобальної, так і національних) – деформують систему міжнародних економічних відносин у напрямі особливої світ-системи глобалізму, в якій за економічною і політичною ознаками відбувається становлення лише двох полюсів – домінуючих і залежних країн, фактично нового різновиду економічної колонізації. Автори монографії "Глобальна конвергентно-мережева фінансова економіка" ставлять перед собою надскладне завдання в умовах, коли панує, визнається і дозволена (!) лише єдино "правильна" неоліберальна методологія дослідження, виявити природу сучасних глобальних катаклізмів, встановити генетику і кінцеву мету трансформації глобальної економіки, перетворення її з матеріальної на віртуальну.

Уже з перших сторінок цієї, безперечно, глибокої наукової праці стає очевидним, що автори критично ставляться до обмеження у виборі методології, відзначаючи право на застосування розмаїття підходів для з'ясування істини. Посилаючись на праці видатного дослідника глобалізації У. Бека, вони зауважують, що той задав тональність дослідженням у цій сфері, започаткувавши мейнстрим, у рамках якого наукові розвідки велись довкола єдиного предмета – формування світового ринку. У цьому неоліберальному контексті йшлося лише про глобальні інтереси, не залишалось місця аналізу політичного чинника процесів глобалізації, а тому вимивався національний та соціальний контенти глобалізації. Неоліберальна ідеологія панування світового ринку, яка виводить глобалізацію за історично-цивілізаційні, соціальні і культурні межі, тим самим вже на гносеологічному рівні підміняє кінцеве завдання ефективного економічного розвитку, а саме – задоволення багатоаспектних економічних, соціальних, культурних потреб людини тією мірою, яка відповідає сучасному стану розвитку світової економіки.

Автори монографії акцентують увагу на тому, що така ідеологія-методологія, викресливши із предмета дослідження соціальну складо-

¹ Белорус О.Г., Власов В.И., Гриценко А.А. Глобальная конвергентно-сетевая финансовая экономика. LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. 632 с.

ву, перетворивши особистість на "економічну людину" як засіб економічного розвитку, а не як кінцевого його бенефіціара, спотворила підходи до дослідження самої суті і, відповідно, практики світового економічного розвитку: засади неоліберальної, прикладної теорії отримання надприбутку повністю відкидають "слабкі" реперні точки людського розвитку, такі як соціальна справедливість і соціальне вирівнювання, солідаризм, вільний доступ до економічних і культурних благ, до правдивої інформації, право на самоідентифікацію, суверенітет у всіх його вимірах тощо. Саме тому, стверджують автори, відповідно до вимог неоліберальної моделі всім країнам сьогодні нав'язується ідея відмирання національних економік і суверенної державності: успіхи країн домінуючі країни ставлять у повну залежність від лібералізації і нівелювання ролі національних держав. Водночас у роботі показано, що, наприклад, США, особливо в останні роки, знову і вже вкотре звертаються до вивірених методів – адаптуються до глобалізації, вимагаючи відкритості від слабших країн та задіюючи всі можливі важелі суверенного державного управління у своїй країні. В таких умовах, зазначають автори, особливо актуалізується роль національних менеджерів – непрофесіоналізм і компрадорство призводять до повного руйнування національних економічних і соціальних просторів, роблять політику держав залежною, вимивають культурний прошарок, що забезпечує основи прогресу.

Великого значення у роботі надається аналізу основних сучасних ознак глобалізму. Розвинувши і доповнивши їхній перелік, автори зупиняються на вивченні витоків і змісту новітньої зброї глобалізації – світової фінансової, мережевої за своєю суттю, системи. У монографії простежується природа становлення сучасної віртуальної фінансової економіки як новітнього вияву неокolonіалізму, який унеможлиблює прийняття будь-яких самостійних рішень на національному рівні. Посилаючись на приклад сучасної України, яка нині вимушена терпіти посилення добровільно-примусової координації національних економічних і фінансових стратегій та політик з провідними фінансовими інституціями, автори аналізують руйнуючі економіку фінансові важелі впливу, зазначаючи при цьому, що світова фінансова система, незважаючи на мережевий характер, має власне ядро і центр прийняття рішень, причому це не глобальні фінансові інститути, а домінуючі актори, країни – автори такої системи. Їхня домінуюча позиція саме і формувалась завдяки створенню такої мережевої системи, яка забезпечувала інтервенцію на національні ринки та диверсифікацію в національні економіки. Проростання фінансових структур у національні економічні системи дозволило суб'єктам фінансової експансії сформувати глобальну мережеву систему, яка забезпечує їм глобальне панування, роль керманіча світової економіки. З цією роллю, як зазначають автори монографії, глобальні фінансові актори справляються не завжди вдало, зважаючи на частоту і спонтанність криз (у монографії цій темі відводиться достатньо місця).

З цим можна було б погодитись, якби не одна обставина (яка, власне, також досить детально аналізується в роботі), а саме – доларизація світової економіки: зважаючи на, як зазначено в монографії, безконтрольну емісію долара, обсяги якої в рази перевершують обсяги світового матеріального виробництва, яке вона покликана обслуговувати, емітенти змушені з метою стабілізації доларового ринку час від часу провокувати кризи, абсорбуючи надлишки доларової маси. (До речі, варто звернути увагу і замислитись над тим, що таким "сорбентом" можуть виступати і наркотики, і зброя, і тероризм, і епідемії, які вимагають лікарських препаратів, і міграція, яку відносять до негативних наслідків глобалізації, а не лише "природні резервуари", про які йдеться у монографії.)

У рецензованій праці справедливо відводиться багато місця завданням і ролі правової держави у протистоянні негативному впливу глобалізації та характеризуються канали її впливу на конфігурацію національної економік з метою запобігання деструктивним зовнішнім процесам. Автори наголошують на тому, що фінансова глобалізація не залишає місця управлінській ролі національної держави, тоді як саме суверенітет (політичний, фінансовий, економічний, тощо) є запорукою успіху в протистоянні тиску домінуючих країн і викликам глобалізації. У цьому контексті особливу увагу дослідників приділено антагонізмам національного рівня, спровокованим глобалізацією: автори торкаються глибинних, економічного характеру сучасних суперечностей (між потенційним попитом і пропозицією, між доходами суспільства і фінансовими зобов'язаннями, між створюваною вартістю і обсягом грошей) і головною суперечністю – між державою, виразником спільних інтересів суспільства, і ринком, виразником приватних інтересів. У авторській інтерпретації, з якою слід погодитись, глибинні економічні антагонізми породжуються космополітизмом влади, яка так само залежна від водночас фінансового ресурсу і вимоги політики невтручання в економічні процеси, що, таким чином, перетворює її на недієву інституцію, а отже, соціум втрачає державу як виразника своїх інтересів та починає існувати у рамках хаотичної, рефлексивної економічної системи, у якій реальним стрижнем є лише віртуальні фінанси.

Автори не лише аналізують ситуацію, а й пропонують низку автентичних заходів, прямих і прихованих, до яких, на їхню думку, має вдаватись держава в умовах фінансової експансії країн – провідних світових фінансових акторів. Вони вважають, що реакцією на таку ситуацію має стати система заходів з посилення регулювання економічних процесів на національному рівні – напрацювання низки обмежень (бюджетних, монетарних, інвестиційних), які дозволять національним суб'єктам приймати більш зважені господарські рішення в умовах зростання параметричної невизначеності і ризиків. Щодо глобального рівня, вони пропонують створення кількох емісійних центрів регіональних валют, які візьмуть на себе частину функцій, виконуваних сьогодні долларом як світовою валютою. І все це вимагає узгодженості і взаємодії

інститутів держави та ринку, що у свою чергу актуалізує проблему суверенності як країн, так і регіональних об'єднань.

Авторами висвітлене величезне коло питань, які торкаються глибинної природи сучасних соціальних проблем національного і глобального розвитку. На особливу увагу заслуговує низка концепцій щодо неоконвергентності фінансових систем, які підтверджують висновок про формування полярного світу за векторами "домінування–обслуговування", "центр–периферія" тощо і які характеризують політичний статус глобалізації як явища, породжуваного сильними світовими економіками за допомогою інструменту, що має назву "світова фінансова мережева система".

Надзвичайна актуальність проблематики, що досліджується в цій науковій праці, підтверджується авторами за допомогою емпіричних матеріалів та статистичних даних, у тому числі проілюстровано на прикладі українських реалій. Автори вказують на сумнівність показників ефективності економічного розвитку, які базуються на віртуальній фінансовій складовій. Як приклад наведено обсяги торгівлі, які зростають завдяки підвищенню цін, що є виявом у першу чергу інфляції, а не динаміці матеріальної складової світової торгівлі, особливо в умовах, коли нарощується її інформаційна компонента.

Монографія отримала визнання міжнародної наукової спільноти і була опублікована закордонним видавництвом. Вона могла б стати у пригоді для тих, хто цікавиться сучасними формами вияву та перебігом процесів глобалізації, але було б дуже важливо, щоб цю книгу прочитали можновладці, чиї рішення є доленосними для країни і чия ангажованість "неоліберальним мейнстримом" уже призвела до руйнування національної економіки.

Наталя Татаренко

професор міжнародної економіки